

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Правове забезпечення логістики»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Логістика

За темою № 7 - Правове забезпечення транспортно-експедиційної діяльності.

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від
31.08.2021 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст
вищої категорії, викладач-методист Хиль Л.П.

Рецензенти:

1. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін, викладач
вищої категорії, викладач-методист Кременчуцького льотного коледжу
Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат
політологічних наук Матета О.А.
2. Декан факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького
національного університету імені Михайла Остроградського доктор
педагогічних наук, професор Поясок Т.Б.

План лекції:

1. Поняття транспортно-експедиційної діяльності, її нормативна регламентація
2. Транспортно-експедиторські організації

Рекомендована література:

Основна

1. Корнєєв Ю. В. Транспортне право України: Навч. посіб. / Ю. В. Корнєєв. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 168 с.
2. Гаєвець М.В. Транспортне право: Навч. посіб. / М.В. Гаєвець, І.В. Горіславська, Ю.С. Канарик, Л.О. Панькова, Н.А. Поліно, О.П. Світличний – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2015. – 368 с.

Додаткова

3. Булгакова І.В., Клепікова О.В. Транспортне право України: підручник / І.В. Булгакова, О.В. Клепікова. - К.: Прецедент, 2011. – 344 с.
4. Водний кодекс України від 06.06.1995р. №213/95 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
5. Воздушные перевозки: Нормативные акты. Комментарии и рекомендации. Судебная практика. Образцы документов / автор-составитель Б.Л. Елисеев. – 464 с. (Серия «Юридические справочники»).
6. Гіжевський В.К., Демський Е.Ф., Мілашевич А.В. Транспортне право України, підручник [для студ. юрид. спец. вищих навч. закладів] - К.: Атіка, 2012. 2-ге вид., допов. і переробл. – 330 с.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів. - Міжнародний документ від 30.09.1957р. (Женева) (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
9. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 №2344-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
10. Закон України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 № 273/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
11. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 №1775-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

12. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 №1961-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
13. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 06.04.2000 №1644-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
14. Закон України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 №2408-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
15. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 №85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
16. Закон України «Про транзит вантажів» від 20.10.1999 №1172-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
17. Закон України «Про транспорт» від 10.11.1994 № 232/94-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
18. Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 №1955-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
19. Кодекс торговельного мореплавства України від від 23.05.1995 №176/95-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
20. Конвенція для унификации некоторых правил, касающихся международных воздушных перевозок, Варшава, 12.10.1929г. (с учетом изменений внесенных Протоколом от 28.09.1955г., Гаага). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aerolan.com.ua/publ/35-1-0-55>.
21. Конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень 1999р. - Міжнародний документ від 28.05.1999 // Офіційний вісник України від 15.05.2009 - 2009р., № 33, / №100, 2008, ст.3295 /, стор. 169, ст.1163, код кту 46552/2009.
22. Конвенція ООН по зобов'язанню операторів транспортних терміналів в міжнародній торгівлі. – Міжнародний документ від 1991р. (Відень). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
23. Конвенція ООН про міжнародні мультимодальні перевезення вантажів. – Міжнародний документ від 1980р. (Женева). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
24. Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів. – Міжнародний документ від 19.05.1956р. (ратифіковане СРСР 1 серпня 1986р.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
25. Конвенція про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу. – Міжнародний документ від 09.10.1997р. (ратифікована Україною законом

- №581 – XIV від 08.04.1999р.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
26. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944р. - Міжнародний документ від 07.12.1944 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
27. Конституція України (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
28. Левковець П.Р., Марунчик В.С. Міжнародні перевезення і транспортне право: Навчальний посібник. – 3-тє вид., випр. та доп. – К.: Арістей, 2005. – 292 с.
29. Митний кодекс України від 12.12.1991 №1970-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
30. Повітряний кодекс України від від 04.05.1993 №3167-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
31. Татарчук І.В. Транспортне право України. ТОВ «Центр учбової літератури», 2016, 304 с.
32. Транспортне право України: підручник для студентів ВНЗ / М.Л.Шелухін, О.І.Антонюк, В.О.Вишнівецька та ін.; за ред. М.Л.Шелухіна. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 896 с.
33. Угода про принципи формування спільного транспортного простору і взаємодії держав-учасниць співдружності незалежних держав у галузі транспортної політики. Міжнародний документ від 09.10.1997р. (ратифікована Україною законом № 1126-XIV від 06.10.1999р.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
34. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

35. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

Текст лекції

1. Поняття транспортно-експедиційної діяльності, її нормативна регламентація

У перевізному процесі можна виділити дві складові. Перша - це власне переміщення вантажів з пункту навантаження в пункт доставки. Друга являє собою комплекс операцій по забезпеченню їх переміщення. Перевезення сполучена з виконанням ряду допоміжних операцій, які обслуговують її організацію та здійснення. До таких операцій відносяться, наприклад,

вироблення оптимальних маршрутів перевезення вантажів, підготовка їх до перевезення, прийняття, зважування, навантаження, супровід вантажів, контроль за їх перевезенням, при необхідності перевантаження з одного виду транспорту на інший, досилання частини вантажу, вивантаження вантажів в пункті призначення, організація їх зберігання, виконання офіційних і митних формальностей при перетині кордону і т.д.

Хоча друга складова транспортного процесу виконує службову роль по відношенню до першої, її роль і значення у здійсненні оптимального руху товарів на внутрішньому та міжнародному ринку важко переоцінити. Значимість допоміжних операцій визначається тією обставиною, що без них неможливо здійснення перевезення.

У силу різних причин такі допоміжні операції, як правило, не виконуються ні вантажовідправниками, ні вантажоодержувачами. На ринку транспортних послуг вони здійснюються спеціалізованими фірмами, які займаються транспортно-експедиційною діяльністю. Вони пов'язують ринки товарних і транспортних послуг, професійно володіючи досвідом роботи і в тій і в іншій сфері. По суті, такі фірми об'єднують в єдине ціле інтереси вантажовласників і перевізників. Таким чином, вони виступають в якості транспортних посередників, роль і значення яких у торгівлі і на ринку транспортних послуг постійно зростає.

Поряд з іншими факторами це пояснюється тенденцією поглиблення поділу праці, яка торкнулася транспортних процесів і привела, по-перше, до стабільного зростання кількості фірм, що займаються транспортно-експедиційним обслуговуванням, по-друге, до істотного розширення спектра їх посередницьких послуг в організації руху товарів, а також до збільшення обсягу цих послуг і, по-третє, до розширення географії діяльності транспортно-експедиторських фірм. Удосконалюються форми і методи їх діяльності.

Відносини між транспортно-експедиторськими фірмами, вантажовласниками, а також перевізниками будуються на договірній основі. Характер цих договірних відносин не однаковий. Він визначається в першу чергу суб'єктивним складом складаються правовідносин і видами надаваних транспортних послуг.

Правові відносини між вантажовласником і транспортно-експедиторської фірмою визначаються договором транспортної експедиції. Для вантажовласника (вантажовідправника, вантажоодержувача) він є правовим засобом, що забезпечує виконання таких зобов'язань за договором перевезення вантажу, як пред'явлення вантажу для перевезення, підготовка необхідних документів, оплата перевезення, а також пов'язаних з нею зборів та інших витрат, забезпечення відправки та отримання вантажу та ін.

За договором транспортної експедиції всі перераховані дії бере на себе експедитор. Разом з тим функції транспортного експедитора може взяти на себе і перевізник. У зв'язку з цим чинне законодавство, що регулює транспортно-експедиційну діяльність, вказує на дві групи правовідносин. Першу складають правовідносини між експедитором (транспортно-експедиційною фірмою) та вантажу, вантажоодержувачем. Друга група включає правовідносини між

експедитором-перевізником і вантажовідправником, вантажоодержувачем. Для правовідносин цієї групи характерним є те, що в них виконавцем транспортно-експедиційної послуги та послуги з перевезення виступає перевізник.

Деякі особливості притаманні правовідносин у зв'язку з транспортно-експедиційною діяльністю при міжнародних перевезеннях. У практиці міжнародних перевезень транспортно-експедиторські фірми виконують функції з надання експедиційних послуг не тільки вантажовласникам, а й перевізникам.

У діяльності останніх також виникає необхідність в організації міжнародного перевезення вантажу та ефективного її здійснення. Перевізник не завжди має можливість оптимізувати весь перевізний процес в рамках покладених на нього зобов'язань за договором міжнародного перевезення, таких як: маршрутизація перевезення, при необхідності здійснення навантаження, перевантаження і вивантаження вантажу, підтримання транспортного засобу в справному технічному стані на міжнародному маршруті, виконання офіційних і митних формальностей, встановлення контактів з місцевою владою і рішення з ними питань щодо забезпечення перевезення всім необхідним і деяких інших.

Перевізники в особі судноплавних компаній, автопідприємств, авіакомпаній, перевізників залізничного транспорту максимально зацікавлені в послугах посередника, який міг би представляти їхні інтереси у морських і річкових портах, аеропортах інших країн, на прикордонних залізничних станціях, на автомобільних прикордонних переходах.

Всі перераховані функції виконують транспортно-експедиторські фірми в силу особливого становища на міжнародному ринку транспортних послуг. Нерідко на практиці такі фірми вступають у договірні відносини як з вантажовідправником, вантажоодержувачем, так і з перевізником. Але у відносинах з перевізниками вони виступають в якості транспортних агентів. Сторони укладають договір транспортного агентування. Його нормативною основою є інститут агентування англо-американської правової системи. Ним може бути агентський договір (ст. 1005 ЦК України) за участю російської сторони.

Таким чином, транспортний посередник, яким є транспортний експедитор, внаслідок укладення двох договорів отримує подвійний правовий статус. Уклавши з вантажовласником (вантажовідправником, вантажоодержувачем) договір транспортної експедиції, він виступає в якості експедитора, а за договором транспортного агентування, укладеним з перевізником, він - транспортний агент. Складаються між зазначеними учасниками транспортного забезпечення в міжнародній торгівлі правовідносини є найбільш прийнятними, що підтверджується міжнародною практикою. Вони дозволяють кожному учаснику успішно виконувати свої завдання. Міжнародна практика укладання з перевізниками договору транспортного агентування поступово впроваджується і на внутрішньому ринку транспортних послуг.

Транспортний посередник як ніхто інший професійно орієнтується в проблемах, які йому необхідно вирішувати для виконання зобов'язань за обома

договорами. Головна умова, що пред'являється до нього в цій ситуації, - повний "нейтралітет" по відношенню до контрагентів, з якими він вступив в договірні відносини, нерозголошення комерційних таємниць своїх клієнтів.

Для вантажовласника (вантажовідправника, вантажоодержувача) важливо укласти договір з тим перевізником, який міг би здійснити перевезення в оптимальному режимі: з дотриманням нормативних умов і вимог, що пред'являються до транспортування конкретного вантажу, з мінімальними витратами.

Перевізника ж цікавлять насамперед питання пошуку клієнтів для перевезень вантажів, обслуговування транспорту на закордонних маршрутах, виконання митних та інших формальностей, справляння провізних платежів.

Бурхливий розвиток економіки, суттєве зростання обсягів торгівлі, науково-технічний процес не могли не позначитися на стані транспортно-експедиційного обслуговування. Зокрема, ряд найбільших компаній, що здійснюють видобуток нафти, вугілля, залізної руди, інших корисних копалин, автомобілебудівні гіганти, компанії, що виробляють сільськогосподарську продукцію (м'ясо, фрукти, овочі та ін.), Пішли шляхом здійснення перевезень виробленої продукції своїми силами і засобами. Вони взяли в свої руки і функції транспортно-експедиційного обслуговування, яке здійснюють спеціально створені підрозділи. Тут у наявності тенденція відмови від послуг спеціалізованих транспортно-експедиторських фірм.

Однак вона не торкнулася багатьох інших галузей таких, наприклад, як нафтохімія, борошномельна, маслоробна та ін. [4] Представляють їх компанії воліють доручати транспортно-експедиційне обслуговування при транспортуванні їх товару спеціалізованим фірмам. Кількість таких фірм неухильно зростає, а сфера діяльності постійно розширюється.

Таким чином, паралельно з тенденцією відмови в ряді галузей від послуг спеціалізованих транспортно-експедиторських фірм в різних галузях спостерігається подальше їх зростання, зміцнення матеріальної бази, придбання фірмами у власність рухомого складу та його інфраструктури. Це дозволило істотно розширити види транспортно-експедиційних послуг, у тому числі здійснення перевезень, виконання комплексу транспортних послуг аж до реалізації варіанту "від складу до складу".

Ще одна тенденція у розвитку транспортно-експедиційного обслуговування пов'язана з глобальною контейнеризацією перевезень. Вона торкнулася насамперед перевезень штучних (генеральних) вантажів, а також окремих вантажів, що перевозяться у контейнерах ніздрюватими судами-контейнеровозами, на ролл-трейлерах (судах з горизонтальним способом завантаження і вивантаження), контейнерними маршрутними поїздами і швидкісними автотягачами в зчепі з контейнерними шасі.

Глобальна контейнеризація перевезень скоригувала види транспортно-експедиційних послуг. Тут акцент зміщений у бік виконання операцій по комплектуванню та розукомплектуванню контейнерів, підбору однотипних вантажів при їх комплектуванні, організації перевалки контейнерів з одного виду транспорту на інший, розширення контейнерного парку, створення та

експлуатації контейнерних складів і терміналів.

Таким чином, **транспортно-експедиційне обслуговування при перевезеннях** - це діяльність спеціалізованих фірм, що полягає в наданні ними вантажовласникам (вантажовідправникам, вантажоодержувачам) на договірній основі послуг з організації та забезпечення здійснення перевезень вантажів.

2. Транспортно-експедиторські організації

На внутрішньому і міжнародному ринку транспортно-експедиторських послуг діють десятки тисяч транспортно-експедиторських організацій і транспортних агентів. З метою організації вивчення попиту та пропозиції на ці послуги, визначення квот ринку транспортно-експедиторських послуг, проведення узгодженої політики цін на надані послуги, тарифів і зборів, вироблення єдиних критеріїв, яким повинні відповідати послуги, поліпшення їх якості, уніфікації транспортно-експедиційних документів, захисту своїх інтересів транспортно-експедиторські організації, агентства та фірми об'єдналися в асоціації на регіональному, національному та міжнародному рівні.

У Російській Федерації функціонує ряд таких федеральних і регіональних асоціацій. Так, на федеральному рівні діє Російська асоціація міжнародних експедиторів (Раме), що налічує близько 150 членів. Найбільш важливі документи, прийняті Асоціацією, - це "Загальні умови діяльності російських міжнародних експедиторів" 1995 г. і "Генеральні умови експедиторів Російської Федерації" 2001 (Генеральні умови). Перший нормативний джерело діяв до прийняття Генеральних умов.

Для координації діяльності транспортно-експедиторських фірм регіонального рівня створена Міжрегіональна асоціація експедиторів (МАЕ). Що стосується міжнародного рівня, то національні асоціації експедиторів заснували в 1926 р Міжнародну федерацію асоціацій транспортних експедиторів (ФІАТА). Це неурядова організація, головна мета якої - забезпечення інтересів експедиторів на ринку міжнародних транспортних послуг.

Основними завданнями ФІАТА є:

- Об'єднання експедитування як галузі, надання їй організуючого начала;
- Доведення до споживачів інформації з переліком надаваних експедиційних послуг;
- Поліпшення якості надаваних членами ФІАТА послуг шляхом прийняття різних правил, що стосуються порядку надання експедиційних послуг, надання членам ФІАТА необхідної інформації;
- Розробка та впровадження в практику експедиторських фірм уніфікованих документів;
- Надання підтримки та захист інтересів експедиторів;
- Зміцнення і розширення зв'язків з перевізниками та їхніми організаціями;
- Професійна підготовка на міжнародному рівні експедиторських

кадрів.

ФІАТА має у своєму складі дійсних членів, які представлені національними асоціаціями. Російську Федерацію в ній представляє Раме. Крім того, ФІАТА включає асоційованих членів. Ними можуть бути будь експедитори, агенти та інші транспортні посередники (брокери, оператори тощо), що професійно займаються експедиційною діяльністю та зацікавлені в практичній допомозі з боку ФІАТА.